

FRA DE STORE LANDBO- REFORMERS TID

AF

Fritz Jacobsen.

Før de store Landboreformer i Slutningen af det 18. Aarhundrede satte deres Kronskud i Forordningen af 20. Juni 1788 om Stavnsbaandets Ophævelse, var der kommet et Par Forordninger, der tilsigtede at forbedre Bøndernes Kaar. Den første, af 20. Febr. 1771, udsendtes af Struensee, hvem Bondens Vel ogsaa laa paa Sinde, og den indeholdt *Bestemmelser om Hoveriets Fastsættelse*, saaledes at det kom til at staa i Forhold til Bøndergaardens Størrelse og dens Afstand fra Hovedgaarden. For at erfare, hvorledes Forordningen virkede, og hvorledes Bøndernes Stilling til den var, anmodede Regeringen de forskellige Amtmænd om at indsende Indberetninger fra deres respektive Amter.

I Rigsarkivet findes fra Aarene 1771—75 saadanne Indberetninger fra Sorø og Antvorskov Amter, og fra disse er efterfølgende Oplysninger hentet.

Amtmand Løwenørn, Antvorskov og Korsør Amter, skriver ^{18/7} 1771: „Udi de mig allernaadigst betroede Amter er ikke af nogen Bønder klaget over, at denem er nægtet at forrette deres Hoverier efter Forordningen om Hoveriets Bestemmelse. . .“

Heller ikke fra Sorø og Ringsted Amter foreligger Klager.

En Indberetning af ^{30/12} 1771 fra Amtmand Reitzenstein, Sorø, maa dog ikke have været saa glædelig for Regeringen; thi den udtaler, at vel er Forordningen blevet efterlevet i Sorø og Ringsted Amter, men nogen kendelig Virkning med Hensyn til Bondestandens Opkomst er ikke at spore, da Forandringen ikke har været stor, fordi det hidtidige Hoveri ikke har været synderlig mere, end Forordningen tillader. Dog er der vundet det, at der er sat en Grænse og Orden for Hoveriet.

Men denne Orden føler Bønderne mere som en Byrde end som Nytte, hvorfor de ogsaa i Begyndelsen paa nogle Steder har sat sig op imod Forordningen og forlangt at gøre Hoveri efter den gamle Ordning uden at ville modtage „Billetten med videre af deres Husbonder“ (nævnte „Billet“ har vel været en Slags „Arbejdsseddel“, der blev udleveret den hoveripligtige, naar han havde gjort sit Arbejde).

Som en Trøst skriver Reitzenstein, at disse Uordener ved deres Opkomst straks er kvalt af ham, saa Forordningen ingen Steder siddes overhørig i de to Amter.

Paa Sorø Akademis Godser, hvor han har mere speciel Opsigt, er intet forefaldet, som er værd at indberette. Med Hensyn til det saakaldte gamle Gods i Sorø Amt saa har det der og andre Steder sket i Begyndelsen, at Bønderne har vægret sig ved at modtage Hoveribilletter, men „ved adskillige Formaninger og Trusler“ er de dog bragt til at gøre det.

Derimod har de i dette Efteraar vist sig meget opsætsige til at forrette det efter Forordningen be-

stemte Hoveri ved Akademiets store Ladegaard, og denne Opsætsighed er gaaet saa vidt, at de endog har understaaet sig i at nægte at ville forrette det Arbejde, „som de ellers altid efter Sædvane har gjort“. Amtmanden har haft forskellige mundtlige Forhandlinger med dem og givet dem adskillige Formaninger, men uden den forønskede Virkning, hvorfor han nu har set sig „nødt til, efter dennem et Forsvar i Sagen, i Forvalter Klestrup paa Giese-gaard, er blevet beskikket, for saadan deres Opsæt-sighed paa lovlig Maade at lade dennem til Doms tiltale og indstævne“.

Om det er lykkedes nævnte Klestrup for Retten at redde Bønderne fra Følgerne af deres Opsætsig-hed, ses ikke, men Bøndernes Uvilje mod den ny Ordning synes ikke at have været saa stor i Ant-vorskov og Korsør Amter; thi $\frac{8}{8}$ 1772 skriver Lø-wenørn, at ingen Klager er kommet, hverken fra Proprietairerne eller Bønderne over Forordningen, undtagen fra Enø og Agersø, men disse Sager er allerede afgjort. Han mener, at Forordningen har vist sin gode Virkning, „da det efter mine Tanker er det visseste, man kand bygge sin omdømme paa, at alting er rigtigt, naar ingen Besværinger ind-løber“.

„Det danske Kammer“ indsender $\frac{8}{12}$ 1772 en meget lang „Forestilling“ til Kongen angaaende den omtalte Forordning, og heri omtales, at i Sorø Amt har Bønderne nogle Steder forlangt at gøre Hoveri efter den gamle Ordning, og andre Steder nægtet at gøre det Hoveri, de gjorde, før Forordningen kom. Det er sket af Modvillighed og Chicane, og fordi de har raadført sig med Procuratorer.

„Forestillingen“ indeholder derefter en længere Udredelse af Forholdet mellem Godsejere og Bønder og siger, at det altid (!) har været et fortroligt Tillidsforhold. Herskaberne har set, at deres Velstand og Opkomst beroede paa Bøndernes Kaar, og de har derfor „som Husfader eller Formynder“ baaret Omsorg for Bønderne paa deres Gods ved at holde Gaarden i god Stand og ved at give Bønderne Penge til Bæster og ved Kvægsyge — til Indkøb af Køer — forstrakt dem med Flæsk, Sædekorn og Halm om Foraaret til deres Kreaturer, samt Betaling af kongelige ordinære og ekstraordinære Skatter“.

Men Bønderne har paa deres Side „stricte“ holdt sig Forordningen efterrettelig ej at forrette flere Spand- og Gangdage end efter deres Hartkorn, hvorved mange Proprietairer har faaet adskillige Udgifter til Folkehold og Heste til Arbejdet. Nogle Steder har Bønderne fordrejet Forordningen, da de véd, at „Husbonden ej mere kan decidere i Sagen“.

Af disse Grunde har Jordegodsejerne holdt igen med at „assistere“ Bønderne, og Resultatet er blevet en daglig tiltagende Misfornøjelse og Fortrædelighed mellem Parterne. Bøndernes Vilkaar bliver slettere paa Grund af manglende Hjælp og Forstrækning, og Jorderne maa ligge ubesaaede til Tab baade for dem og det almindelige, og Bønderne sætter „den Subordination til Side, de efter Guds og Kongens Lov er deres Husbonde skyldig“.

Nogle Herregaarde har lidt Hartkorn og mange Bønder, andre omvendt, og en Gaard med mindre Hartkorn kan til Tider holde flere Folk og Kreaturer end en Gaard med større Hartkorn. Jordens og Dyrkningens Forskellighed spiller ogsaa en Rolle.

Bønderne kan mange Steder af det høje Hartkorn ikke udrede den Pløjning, som er befalet, og mange Godsejere maa lade Marker ligge usaaede til Tab og Skade for dem og det almindelige.

Endelig kommer, at Jorderne maa rebes og adskilles, da Bønderne efter Forordningen paastaar, at 6 Skpr. Land daglig skal anvises dem til at pløje, hvorved disse Hovedgaardes Jorder giver mindre Afgrøde, „da der paa Ageren bliver Ryg, hvor der har været Rende og omvendt til Skade for Vandets Afløb.“

Meget Hø er blevet ude og andet kommet sent i Hus. Bøndernes Vogne til Gødningskørsel er ikke af den Højde, Længde og Bredde, som Forordningen byder, men dog vil Bønderne ikke gøre flere Dage end fastsat. En Karl kan ikke tærse saa meget, som Forordningen befaler, men Bønderne forlanger en Billet afgivet, og Ejeren maa leje Tærskere om Foraaret. Bønderne leverer heller ej saa tjenstdygtige Folk til Arbejdet, som befalet er; de „tilbringer Fritiden i Ladhed samt fortærer Bondens Mad og Øl uden enten at arbejde for Herskabet eller Bønderne“. De nægter at komme til Høve og har „den fuldkommen dobbelt Dristighed til at benægte de dobbelte Hov-Dage, som de efter Loven skal gøre for Udeblivelsen“.

Endelig anføres, at en Ejendomsbesidder med Hensyn til Udnyttelsen af sin Ejendom er saa afhængig af sine Bønder, at det hindrer ham i at gøre de rette Dispositioner i Landvæsenets Brug til Agerdyrknings Fremme, Kvægavls, Mejeriers og Stutteriers Anlæg.

Hidtil er Bonden fremstillet som den, der har

Hovedskylden for den slette Tilstand og det daarligere Forhold mellem Parterne, men nu faar den anden Part en lille Snert, idet der skrives, at „der vel har været Ejere, som trods det, at man ikke kan befordre sin egen Velstand ved at mishandle sine Bønder, har misbrugt de dem forundte Friheder ved at kræve mere Arbejde end lovligt, hvorfor det er rimeligt, at Hoveriet fastsættes ved Forordning“.

Det danske Kammers Sympati synes dog overvejende at være for Godsejerne, og der afgives endnu følgende „Venlighed“: „Bønderne og deres Tjenestefolk tænker kun paa, at Dagen kan gaa rask, at de kan faa deres Billet, uden at noget af Arbejdet bliver forrettet, hvoraf de før gjorde lige saa meget i 1 som nu i 2 Dage“.

At Situationen er uheldig og bør ændres, indser de høje Herrer dog, idet de til sidst fremsætter et omstændeligt Forslag til en Ordning af Spørgsmaalet. Det gaar i Hovedsagen ud paa, at Amtmanden i hvert Amt sammen med to i Amtet boende og i Landvæsenet kyndige Mænd, der dog ikke maatte være Ejere af Sædegaarde eller Steder, hvortil Hoveri skulde ydes, skulde indfinde sig paa hver Sædegaard i hvert Amt og der i Husbondens eller Fuldmægtigens Nærværelse samt to af hver By paa Godset udnævnte vederhæftige og fornuftige Gaardfæsteres Overværelse lade sig give en rigtig Forklaring og Efterretning af begge Parter og derefter gøre sig al Umage for i Mindelighed uden Fornærmelse for nogen af Parterne at faa dem til at fastsætte alle nærmere Regler.

Det vil ses, at den af Struensee givne Forordning ud fra Grundsætningen, at „Bøndernes Byrder

ikke alene skal være bestemte, men taalelige“, ikke blev modtaget med udelt Velvilje, end ikke altid hos den Part, hvis Velfærd den tilsigtede, og den Glæde, som mange Bønder nok har følt ved Hoveriets Fast-sættelse, varede kun kort. Da Struensee efter 16 Maaneders Regering styrtedes og efterfulgtes af Guldberg, begyndte en kold Vind igen at blæse over den danske Bonde.

Den her omtalte Forordning afløstes $12/8$ 1773 af en ny, hvori det fastsattes, at Hoveriet skulde fast-sættes efter hver Egns gamle Brug — altsaa igen være ubestemt. Den af Struensee paatænkte Forordning om en Indskrækning af Stavnsbaandet blev ogsaa henlagt.

Derimod var der et andet Punkt, hvor den med Bondereformer saa forsigtige Guldberg dog viste sig „reformvenlig“ — dog maaske kun efter Tilskyndelse af andre.

I Aaret 1781, den 23. April, udkom den for det senere danske Landbrug grundlæggende *Forordning om Jordfællesskabets Ophævelse*. Denne Bestræbelse var begyndt forinden ved en Forordning af 29. Dec. 1758, som senere Forordninger havde udvidet. Men først Forordningen af 1781 fik Sagen til rigtig at glide, idet den gav en enkelt Mand Ret til at forlange sin Jord udskiftet. Tillige skulde da hele By-marken opmaales paa fælles Bekostning. Og Regeringen lovede Bygningshjælp til Udflyttere.

Denne Udskiftning og de dermed sammenhørende Forbedringer foregik i alle de her omhandlede Aar, hvad der vil ses af det efterfølgende.

I Rigsarkivet findes en Række Indberetninger fra Aarene 1773—1809, indsendt af Amtmændene. I disse

Indberetninger anføres, hvilke Forbedringer i Landbruget, der er sket, særlig for de store Gaardes Vedkommende, og de Foranstaltninger, der er truffet til Ophævelse af Jordfællesskabet. Fra Antvorskov og Korsør Amter meddeles nedenstaaende:

I Indberetningen fra 1773 anføres for Antvorskov Distrikts Vedkommende, at Fællesskabet er ophævet mellem 36 Byer, hvoraf adskillige var Lodtager med Kongen. Der er foretaget Deling af det store Kindertofte Overdrev, hvis Areal er $1555\frac{1}{2}$ Td. Rugland og er anslaaet i Græsning til „ $544\frac{1}{3}$ Høved“; deraf 230 Høveder for Antvorskovs Vedkommende. I Ottestrup ejer Kongen 3 Gaarde, Præstens Anneksbonde 1 Gaard og Degnen 1 Gaard; i Vedbynørre er der 13 Gaarde, hvoraf de 9 ligger hver i deres Jord, medens de 4 skal opbygges i dem tildelte Jordparceller. Alle disse Gaarde har deres Jord for sig selv uden Fællesskab med andre.

Aaers og Mosers Udgravning er et Punkt i Indberetningen, og det meddeles, at Vaarby Aa fra Faardrup Bys Grund ved Lundbygaard (!) til Udløbet i Havet, ialt 24000 Alen, er udgravet med 3 Alens Grøft og oprenset, hvilket har bevirket, at Vandet meget er faldet til de paagrænsende Enges Forbedring. Den store Mose paa Flakkebjerg Mark er gennemgravet med en stor og bred Grøft til stor Forbedring for den „vidtløftige“ Engbund. Ligeledes er Vedbynørremosen gennemskaaret, saa der er fremkommet en stor, god Tørvemose.

I Indberetningen fra 1778 skrives, at den saakaldte Nyesøe, som ved det Antvorskovske Distrikts Salg var begyndt at gøres til Pløjeland ved Udgravning, nu er bragt i den Stand, at der i Stedet for

24 à 30 Tdr. nu kan saas 90 à 100 Tdr. af alle Sor-ter Sæd. En Sø, som kaldes Bierbye Søe, er ud-gravet til Agerland, hvori kan saas c. 80 Tdr. Sæd af alle Slags.

Fra Sønderup Sønder Bys Enge og Moser er gravet nogle Tusinde Alen Grøfter til Vands Afled-ning til Stranden, og „den bekendte Dahl-Moese“ er gennemskaaret saa vidt Vemmeløse Bys Grunde strækker, og Sø-Mosen er gennemskaaret med en 4 Alen bred Grøft. Aæn, som løber gennem Piibe Engen ved Gyldenholm, er oprenset og gjort større til Forbedring for Høbunden (1778). Paa Liselund, (Landbytorp — Store Frederikslund) er Helde Søen, Tofte Mosen, Store Kringelmosen, Lille Kringelmosen, Stente Mosen, Edske Mosen og Ulfsmosen blevet ud-gravet (1782).

Paa Agersø er „den saakaldte Fette-Søe“ blevet udgravet, og efter at Vandet er udledet, er der sat en Dæmning af Tang og Grus imod Stranden, „som om føje Tid kendelig vil forbedre Græsningen“.

Endvidere melder de forskellige Indberetninger, at der paa mange af de store Gaarde som Frederiks-lund, Basnæs, Gerdrup, Lyngbygaard, Bonderup, Førslev og Gunderslevholm er udgravet Moser og Vandhuller og gravet Grøfter til Vandets Afledning fra Hovmarkerne. Særlig paa Nordruplund Gods er der arbejdet i denne Henseende, idet man der har gravet, dels til Afledning af Vand, dels til Adskillelse mellem Marker, ialt 33300 Alen Grøfter, og Aæn er oprenset paa en Strækning af 13700 Alen.

Kultivering af Moser og Kær og Afledning af Vand fra de dyrkede Marker har saaledes været et

Punkt, der er sat en Del ind paa, men ogsaa om andre Forbedringer faar man Oplysninger.

Under Gerdrup og Lyngbygaard meddeles, at der er anlagt Humle- og Frugthaver og „udvidet den for Landet saa nyttige Potatos-Avling; derimod har Hør Avlingen misbrugt afvigte Sommer“.

Ved Bonderup er 50 Tdr. Land Krat opbrudt og taget under Plov, og paa Basnæs er det samme sket med 10 Tdr. Land, medens man paa Espe har indhegnet en større Strækning til Skovopelskning, som med Tiden lover god Fremvækst. Der er ogsaa plantet en Del Træer af alle Slags. Nogle Fiske-damme er anlagt, og flere er under Arbejde. Humle-avlen er forbedret, saaledes at der nu foruden det fornødne i Husholdningen kan sælges. Paa Gyldenholm Gods har man opryddet adskillige Steder paa de gamle Heste-Kobler og inddelt dem under Hovmarkerne, saa de nu drives under Plov. Ved Gunderslevholm har man ogsaa inddraget Overdrevs- og Skovjord under Markerne, som nu er inddelt i flere end før til Gavn for Avlingen.

Fra Saltø og Harrested meldes, at Bønderne er fri for Hoveri med at pløje, saa og tærskes, hvilket Arbejde Forpagteren selv lader forrette, mod at Bønderne svarer i Afgift 1 Td. Havre pr. Td. Hartkorn.

Om „Agersøe og Omøe Insuler“ skrives (1778): „Til i Aaret 1775 har Øboerer ikke vidst, at der paa Landet kunde saas Vinter-Hvede, som siden er bleven forsøgt og nu saas af de fleste, hvilken vel ikke har været meget frugtbar, siden Gødning ikke er overflødig; dog har den for nogle givet 8de og andre det 9de Korn og det af en Jord, der aarlig bruges.

Hø-Avlingen drives paa Agersøe med god Nytte til Bøndernes Nødvendighed“.

Paa Ødemark har man inddelt den Jord, der var bestemt til aarlig Brug, saaledes at den nu skal bruges i to Aar og hvile det tredie. Frederikslund har faaet ryddet Krattet paa 2 Marker, som nu er Pløje- og Sædeland, og i Skoven er indhegnet 2 anselige Stykker Jord, hvori der findes nogle Tusinde unge Ege, Bøge og andre Træer under Opelskning. Baade her og i Gyldenholm Skove „opsnides“ unge Træer til bedre Fremvækst. Fra Antvorskov og Falkensten Godser meddeles, at man med lejet Arbejdskraft har begyndt at rydde til Pløjeland „en med Stød, Krat og Sten stærkt bevokset Mark paa 100 Tdr. Land, der ingen Tid forhen har været under Ploven“. I Stedet for 3 Marker indeles Falkenstens Jord i 11 indgrøftede Marker.

Indberetningen fra 1784 melder: „Paa Agersøe har Ejeren, Sognepræsten Hr. Thancher i Skælskør, ladet Bønderne i afvigte Aar indtage et Stykke Jord, kaldet Fruer-Wraaen, som maaske har ligget i Overdrev udyrket, for dermed at forstørre den mindste Mark“.

Fra de forskellige Hovedgaarde og Byer meldes stadig, at der til Hegn om Marken er opsat Stengærder — Gunderslevholm har opsat 5—600 Favne. Man slog to Fluere med eet Smæk! Markerne rensedes for de store Sten og fik Hegn af dem, men det maa have kostet Arbejde.

Der meddeles ogsaa om en Del Mageskifter, dels mellem Byer, som vil have gjort Skellinien lige og dermed kortere, og dels mellem Godser, som ønsker mere hensigtsmæssig Beliggenhed af tilhørende Bøndergaarde; saaledes mageskifter Borreby og Basnæs

Bøndergods paa Stignæs. Fuglebjerggaard faar ved Mageskifte sine 3 Marker fri for Fællesskabet med Bønderne.

Det store Spørgsmaal, *Fællesskabets Ophævelse*, havde som før nævnt — allerede 1773 det Resultat at opvise, at der paa Antvorskov Distrikt var 36 Byer, som havde faaet Fællesskabet ophævet. Det var ophævet mellem Borrebygaards Bønder og mellem Borreby og Basnæs Godser paa Stignæs, hvor alle Borreby Bønder havde faaet lige Grund-Hartkorn og Afgift. Under Espe var Neble By ved Grøftning skilt fra Stude og Erdrup Byer, ligesom Boeslunde var skilt fra Erdrup. Under Dyrehovedgaard (Taarnborg) var Fællesskabet mellem 3 Byer ophævet og en Mark for sig selv indhegnet.

Fra Gyldenholm meldes, at Overdrevsgræsningen i Sdr. Overdrev er afgravet og indhegnet indbyrdes mellem Godsets Bønder. De 4 Byer Stenstrup, Sørbymagle, Sørbylille og Halkevad er gjort lige i Hartkorn og Jorderne delt af Bønderne selv ved Hjælp af og i Overværelse af Godsets Bondefogeder (1773).

Indberetningen fra 1778 meddeler, at Gerlev By, som bestaar af 16 Gaardfæstere, har faaet rebet Markerne og gjort dem lige. Esholte og Kirkerup Byer er gjort lige i Hartkorn, og Beboerne har selv rebet og delt Jorden. Halseby, Frølunde og Svendstrup fralukker Halseby Møllemark fra Greve-Skovs Mark, som tilhører Frølunde. Frølunde og Svendstrup har adskilt en Mark, „Fidde-Marken“, fra Næsby og Forlev, der tilhører andre Ejere. Ligeledes har Tjæreby fralukt den med Frølunde og Halseby tilforn havende fælles Mark, Bagerne Mark kaldet. Vemmelev og Hemmeshøj har fralukket den saakaldte Møllemark,

de hidtil har haft fælles, og Ormslev har fralukket Kirkemarken, som før var fælles med Vemmelev.

I Anledning af, at Provst Torm i K. Stillinge har faaet sin Jord samlet og adskilt fra Fællesskabet, har Bønderne i Keldstrup og Ø. Stillinge fralukket den hidtidige Fællesmark. I Store-Kongsmark er opbygget 3 nye Bøndergaarde af 3 Mænd, som før var Gaardfæstere i Store-Valby.

Under den daværende Hovedgaard Landbytorp (Store Frederikslund) har Næsby og Skaftelev ved Grøft sat Skel mellem Byjorderne, og det samme er sket mellem Tyelse, Ollerup paa den ene Side og Hallelev, Sønderup paa den anden Side — ligeledes mellem Sorterup og Tyelse. Kindertoft Hartkorn er rebet mellem dens 8 Gaardmænd, som hver har faaet 5 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. $2\frac{7}{8}$ Alb. I Vedbynørre er Hartkornet ogsaa delt mellem de 11 Gaarde, hvoraf de to dog kun har faaet godt Halvdelen af, hvad de andre har faaet i Hartkorn, paa Grund af Jordens vanskelige Beliggenhed, der har vanskeliggjort Rebningen. Grøfte og Vedbysønder har faaet delt Hartkornet lige.

I Aaret 1784 meddeles, at Fællesskabet er ophævet mellem Bønderne i Egeslevmagle, Egeslevlille, Ørslev, Stubberup, Sibberup, Vedskølle, Lundby, Hesselby, Smidstrup og Magleby. Bønderne i Vemmelev og Ormslev har haft travlt med deres Markers Forandring, Hegns og Gærders Indretning, paa Grund af Landevejsanlæg over Markerne, hvorved nye Hegn og Led behøves. Fra Holsteinborg Gods berettes, at Bisserup og Nyrup, som „havde Flengs Jorder tilsammen“, nu hver har faaet sine Jorder for sig, og Haarslev By har faaet delt sin udskiftede Jord i 8 Marker: 4 til Pløjeland og 4 til Græsning og Hø.

80 *Fritz Jacobsen: Fra de store Landboreformers Tid.*

Det ovenfor omtalte Landevejsanlæg har haft ubehagelige Følger for nogle Byer; thi 1785 indberettes, at Landsgrav ligger i Fællesskab med Hyllerup, Holmstrup, Bjergby og Slagelse, fordi Bønderne ikke formaar at udrede de ved Adskillelsen forbundne Udgifter og fordi den længe herskende Dyrtid, Vejarbejde „og andet for Bonden trykkende derudi gjort Hinder“. Endelig finder de ogsaa Fordel ved Fællesskabet — nogle af Byerne særlig af Hensyn til Grøftningen — saa længe de ikke kan naa en bedre Indretning med deres Jorder.

Hyllerup og Holmstrup har samme Grunde som Landsgrav til foreløbig at holde paa Fællesskabets Vedbliven, saa alle Bønder har jo ikke været lige begejstrede for denne gennemgribende Reform i Landbruget.

Indberetningernes Indhold er langt fra udtømt med disse Oplysninger, men dels er det mere eller mindre varierede Gentagelser af det her meddelte, og dels vilde det kræve for megen Plads med en udtømmende Gengivelse.

Det vil af det her meddelte kunne ses, at de nye Tider, der gryede for Bønderne, har medført stor Foretagsomhed mange Steder til Gavn for den enkelte og Samfundet i sin Helhed.